

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ**

**УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО:
МОНІТОРИНГ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН**

**Випуск 1(15)
Том 1**

Київ 2014

**УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО:
МОНІТОРИНГ
СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН**

Збірник наукових праць
Заснований
Інститутом соціології
НАН України

ISSN 2409-1103

Зареєстрований
Державною реєстраційною
службою України 18.03.2014 р.
Свідоцтво про державну
реєстрацію Серія КВ № 20636-10436Р

Виходить один раз на рік

Зв'язок з редакцією
01021, Київ,
вул. Шовковична,12
тел.:(044) 255-71-07
факс: (044) 255-76-96
e-mail: i-soc@i-soc.org.ua
http://www.i-soc.com.ua

РЕДАКЦІЯ

Валерій ВОРОНА	головний редактор
Микола ШУЛЬГА	головний редактор
Ігор МАРТИНЮК	заступник головного редактора
Наталя СОБОЛЄВА	заступник головного редактора
Любов ЛЕЩЕНКО	відповідальний секретар
Ольга КУЗЬМІНА	редактор
Ірина ДАНИЛЮК	верстка
Олена СОКОЛОВА	верстка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Олександр ВИШНЯК, д.соц.н., Інститут соціології НАН України
Євген ГОЛОВАХА, д. філос. наук, професор, Інститут соціології НАН України
Олена ЗЛОБИНА д. соц. наук, професор, Інститут соціології НАН України
Наталія КОСТЕНКО, д. соц. наук, професор, Інститут соціології НАН України
Сергій МАКЕЄВ, д. соц. наук, професор, Інститут соціології НАН України
Валентин НЕМИРОВСЬКИЙ, д.соц. наук, професор, Сибірський федеральний університет, м.Красноярськ
Тетяна ПЕТРУШИНА, д. соц. наук, Інститут соціології НАН України
Володимир РЕЗНІК, д. соц. наук, Інститут соціології НАН України
Юрій САЄНКО, д. екон. наук, професор, Інститут соціології НАН України
Пал ТАМАШ, д. хабілітований, соціологія, професор Корвінус університет, м.Будапешт
Лариса ТИТАРЕНКО, д. соц. наук, професор, Білоруський державний університет, м.Мінськ

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту соціології НАН України.
Протокол №6 від 16 вересня 2014 р.*

© Інститут соціології НАН України, 2014

Переклад анотацій – *О.Максименко*

Підписано до друку 10.11.2014 р. Формат 60x84¹/₁₆. Папір офс. № 1.
Друк офсетний. Ум.др.арк. 34. Зам. № . Наклад 300.

Видруковано з оригінал-макета, виготовленого в комп'ютерному комплексі
Інституту соціології НАН України. 01021, Київ-21, вул. Шовковична, 12

Надруковано ТОВ “НВП “Інтерсервіс”.
02099 м.Київ, вул. Бориспільська, 9

УДК 316.772

*Н.Бойко,
кандидат соціологічних наук*

ІНТЕРНЕТ-АКТИВНІСТЬ КОРИСТУВАЧІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДЕСТРУКЦІЇ

У статті досліджуються особливості поширення інформаційно-комунікаційних технологій та особливості реалізації інтернет-активності користувачів в умовах соціально-політичної напруженості та проведення антитерористичної операції.

В статье исследуются особенности распространения информационно-коммуникационных технологий и особенности реализации интернет-активности пользователей в условиях социально-политической напряженности и проведения антитеррористической операции.

The paper investigates peculiarities of expansion of the information and communications technologies, especially the features of realization of the Internet activity under conditions of socio-political tension and conduct of the anti-terrorist operation in the East of Ukraine.

Ключові слова: *Інтернет, користувачі Інтернету, інтернет-активність.*

Ключевые слова: *Интернет, пользователи Интернета, интернет-активность.*

Keywords: *Internet, Internet users, Internet Activity.*

Інтернет стає невід'ємною складовою сучасного життя. А буремні події сьогодення лише актуалізують значущість всесвітньої мережі в сучасному світі, відтворюючи дедалі нові можливості мережі в умовах соціально-політичної деструкції. Ведучі ТВ новин дедалі частіше звертаються до Інтернету як джерела найсвіжіших, оперативних новин та інформації, яка надходить безпосередньо з місць подій

і містить фото- та відеоматеріали очевидців. Міністр МВС веде сторінку у Фейсбуці, розповідаючи про ситуацію в країні та отримуючи тисячі коментів до своїх постів. Польові комбати стають відомими після того, як їхні сторінки в соцмережі набувають популярності та з'являються тисячі дописувачів. Волонтери в соціальних мережах створюють групи, допомагаючи армії та переселенцям. У суспільстві поширена й є популярною думка, що революція в країні розпочалася з вечірнього посту Мустафи Найема (відомого та популярного блогера і журналіста) у Фейсбуці, в якому він зазначив – ви як хочете, а я завтра виходжу на Майдан, хто зі мною? І сотні людей відгукнулися на цей заклик та вийшли на вулицю, надавши приклад для інших громадян країни. Сьогодні вплив Інтернету на ситуацію та події в країні нівелювати неможливо. І метою нашої статті є висвітлення питань особливостей інтернет-активності користувачів мережі в умовах соціально-політичного колапсу, звернемо при цьому особливу увагу на аналіз активності користувачів, які перебувають у зоні АТО, на територіях ведення бойових дій.

У 2014 р. поширення інформаційно-комунікаційних технологій продовжує невинне та активне зростання, навіть незважаючи на кризову ситуацію в країні. Сьогодні вже близько 60% населення активно користуються Інтернетом. Зауважимо, що найрішучіший крок у збільшенні інтернет-користувачів у цьому році зробило село. Понад 45% мешканців сільської місцевості є користувачами мережі в сільській місцевості у 2014 р. (у 2013-му таких було 26,9%). Відбулись відчутні зміни й у нарощуванні регіонального сегменту інтернет-користування. Найменш залученим до Інтернету залишається Західний регіон (51,7% користувачів), наростивши близько 5% за рік. Інші регіони за рік збільшили кількість користувачів Інтернету на 10% та більше відсотків. У 2014 р. їх кількість у Центральному регіоні становила 58%, у Південному – 63,6%, у Східному – 63%. Уточнимо з огляду на завдання нашої статті, що сьогоріч Донбас (Донецька

та Луганська області) має 65,7% користувачів, а Схід (Харківська та Дніпропетровська області) – 60%. Тобто практично всі регіони країни є активними користувачами Інтернету.

Слід зауважити, що, як засвідчують наші попередні дослідження, будь-які економічні, політичні, соціальні кризи значуще віддзеркалюють зміни у використанні Інтернету. Так, криза 2008–2009 рр. призвела до збільшення інтернет-активності користувачів. Причому активізація використання мережі спостерігалась практично в усіх ключових сферах цільової активності користувачів [див. докл. 1].

Наші попередні дослідження дали змогу виділити основні сфери активності користувачів у мережі [див. докл. 2]. Проаналізуємо особливості інтернет-активності у умовах соціально-політичного колапсу, розглянувши особливості такої активності користувачів більш деталізовано за сферами активності: пізнавально-професійна активність (освітньо/ділова) охоплює такі акти інтернет-активності користувачів у мережі: знайомлюся з останніми новинами, поточною інформацією; шукаю інформацію для навчання/підвищення кваліфікації; шукаю інформацію, потрібну для виконання професійних обов'язків; шукаю інформацію про вакансії, можливості працевлаштування; підробляю (створюю сайти на замовлення, поширюю рекламу тощо); відвідую сайти державних, громадських структур тощо. Пізнавально-рекреаційна активність – шукаю інформацію на теми, які мене цікавлять (кулінарія, автомобілі, садівництво, спорт, живопис тощо); знаходжу й читаю/переписую у свою електронну бібліотеку художні книги; знаходжу й слухаю/переписую музику, фільми; спілкуюсь у чатах, iSQ, соціальних мережах (“Однокласники”, “Вконтакте” тощо). Розважально-ігрова активність – просто блукаю по мережі; граю в комп'ютерні ігри онлайн. Соціально-громадянська активність – беру участь у форумах, конференціях; шукаю односторонніх, партнерів для реалізації нових ідей, проектів, ініціатив. Споживацька активність – шукаю інформацію про товари/послуги; здійснюю покупки

онлайн. Лінійно-комунікаційна активність – користуюся електронною поштою; спілкуюсь за допомогою спеціальних програм (Скайп, Сіпнет тощо).

Як основні загальні тенденції інтернет-активності у 2014 р. наше дослідження засвідчило таке (*табл. 1*).

Знизилась інтернет-активність, пов'язана з використанням мережі задля отримання інформації для підвищення кваліфікації та навчання, а також знизилась пізнавально-дозвільнева та розважально-ігрова активність користувачів (знаходжу й слухаю/перепишую музику, фільми; граю в комп'ютерні ігри онлайн). Водночас значно підвищилась, порівняно з 2012 р., потреба отримання різноманітної новинної інформації з різноманітних джерел. Водночас споживацька активність у мережі та лінійно-комунікаційна активність залишилися практично незмінними. Хоча слід зауважити, що тенденція щодо зменшення користування електронною поштою, яка спостерігалась протягом останніх років, не змінилась і цього року. Такий результат може бути пов'язаний з тим, що функції електронної пошти сьогодні активно заміщують такі інтернет-ресурси, як Скайп, соціальні мережі, чати тощо. Вони забезпечують неформальну та більш оперативну взаємодію користувачів, дедалі частіше залишаючи електронну пошту задля суто формального, ділового спілкування та задля різноманітних розсилок. Таким чином, як загальну основну тенденцію реалізації інтернет-активності користувачів у 2014 р. можна означити збільшення потреби в отриманні новинної інформації онлайн та зменшення реалізації рекреаційно-розважальної активності в мережі.

Наголосимо, що ситуація в країні вимагає дослідження особливостей користування мережею у різних регіонах. Це зумовило завдання поглиблення аналізу регіональних особливостей інтернет-активності в мережі. І насамперед, на наш погляд, такий аналіз актуальний для тих областей України, які опинилися в епіцентрі бойових дій, соціально-економічних, соціально-політичних потрясінь.

Зауважимо, що для аналізу особливостей інтернет-активності користувачів у зоні АТО було виділено більш

Таблиця 1

**Динаміка розподілу відповідей на запитання
“З якою метою Ви використовуєте Інтернет?”
серед користувачів Інтернет-мережі (%)**

<i>Варіанти відповідей</i>	2009 N=452	2010 N=544	2012 N=799	2014 N=1063
Знайомлюся з останніми новинами, поточною інформацією	47,8	49,1	52,5	58,8
Шукаю інформацію для навчання/підвищення кваліфікації	42,7	39,3	32,8	25,2
Просто блукаю мережею	21,2	28,3	28,5	26
Спілкуюсь у чатах, iCQ, соціальних мережах (“Однокласники”, “Вконтакте” тощо)	36,7	37,1	44,5	46,5
Беру участь у форумах, конференціях	6,2	8,3	8,0	6,4
Користуюся електронною поштою	47,8	48,2	45,2	40,9
Шукаю інформацію, потрібну для виконання професійних обов’язків	40,0	35,1	30,5	29,9
Знаходжу й читаю/переписую у свою електронну бібліотеку художні книги	9,1	11,4	10,6	8,2
Шукаю інформацію на теми, які мене цікавлять (кулінарія, автомобілі, садівництво, спорт, живопис тощо)	48,7	43,6	45,2	45,2
Шукаю інформацію про вакансії, можливості працевлаштування	18,8	25,0	21,7	19,9
Знаходжу й слухаю/переписую музику, фільми	33,4	39,5	42,1	35,8
Граю в комп’ютерні ігри онлайн	14,4	20,4	26,3	22,3
Шукаю однодумців, партнерів для реалізації нових ідей, проектів, ініціатив	5,1	6,8	5,4	5,3
Спілкуюсь за допомогою спеціальних програм (Скайп, Сіпнет тощо)	11,5	17,3	32,2	31,6
Шукаю інформацію про товари/послуги	19,9	28,5	31,2	28,1
Здійснюю покупки онлайн	5,1	7,0	16,2	17
Підробляю (створюю сайти на замовлення, поширюю рекламу тощо)	1,5	3,3	2,3	2,2
Відвідую сайти державних, громадських структур тощо	10,6	12,7	11,7	8,4
Інше (напишіть)	1,1	0,6	1,1	1,4

дрібний регіональний розподіл респондентів. Зокрема, Східний регіон було поділено на дві групи – до першої групи (Схід) увійшли Дніпропетровська та Харківська області, на території яких не відбувається активних бойових дій. Друга група (Донбас) увібрала Донецьку та Луганську області, на території яких сьогодні ведуться активні бойові дії, порушено звичне соціальне, економічне та політичне територіальне функціонування. Для порівняльного аналізу були досліджені особливості активності користувачів у 2012 та 2014 рр. (табл. 2).

Результати аналізу засвідчили певні відмінності інтернет-активності мешканців Донбасу порівняно з іншими регіонами країни.

Мешканці Донбасу, як і мешканці інших регіонів країни, знизили інтернет-активність, пов'язану з використанням мережі задля отримання інформації для підвищення кваліфікації та навчання, а також пізнавально-дозвільневу та розважально-ігрову активність користувачів. При цьому особливістю регіону стало те, що ця активність була зменшена в рази, порівняно з іншими регіонами. Водночас відбулись і зрушення в інтернет-активності жителів Донбасу, які у 2014 р. кардинально відрізняли їх від користувачів, які мешкають в інших регіонах. Так, на відміну від мешканців інших регіонів інтернет-користувачі Донбасу суттєво знизили використання Інтернету задля ознайомлення з останніми новинами, поточною інформацією. Проте суттєво зросла порівняно з іншими регіонами інтернет-активність мешканців Донбасу, пов'язана з можливостями спілкування в мережі, як безпосередньо за допомогою спеціальних програм (Скайп, Сіпнет тощо), так і опосередковано – через соціальні мережі, форуми, чати тощо. Таке спілкування допомагає дізнатись про останні новини безпосередньо від очевидців та учасників подій; відшукати однодумців, партнерів для реалізації певних ініціатив; знайти співчуття, підтримку та допомогу. Врешті-решт, подекуди спілкування в соціальних мережах стає чи не єдиною можливістю для рідних дізнатися про те, що відбувається з їх

Таблиця 2
Особливості розподілу відповідей на запитання “З якою метою Ви використовуєте Інтернет?” серед користувачів Інтернету за регіональним розподілом (2012, 2014, %)

Варіанти відповідей	Захід		Центр		Південь		Схід		Донбас		Загалом	
	2012	2014	2012	2014	2012	2014	2012	2014	2012	2014	2012	2014
Знайомлюся з останніми новинами, поточною інформацією	49,6	60,7	50,8	60,5	49,5	55,0	50,0	66,9	61,9	50,0	52,2	58,8
Шукаю інформацію для навчання/підвищення кваліфікації	31,6	19,7	38,8	29,6	24,8	29,8	31,6	28,9	31,0	14,1	33,0	25,2
Просто блукаю по мережі	30,8	27,5	25,6	26,8	26,6	31,6	25,4	27,7	31,7	16,3	27,7	26,0
Спілкуюсь у чатах, ICQ, соціальних мережах (“Вконтакте” “Однокласники” тощо)	39,1	31,5	44,6	44,5	42,2	47,4	49,1	50,0	46,8	60,9	44,3	46,5
Беру участь у форумах, конференціях	7,5	4,5	8,9	7,2	6,4	6,4	7,9	6,0	8,7	7,1	8,1	6,4
Користуюся електронною поштою	40,6	31,5	45,0	43,6	46,8	40,9	36,0	48,8	46,8	37,5	43,4	40,9
Шукаю інформацію, потрібну для виконання професійних обов’язків	28,6	27,5	33,3	28,2	28,4	38,6	28,1	34,3	28,6	23,4	30,1	29,9
Знаходжу й читаю/перепишую у свою електронну бібліотеку художні книги	12,8	6,7	10,1	10,2	10,1	8,2	7,0	8,4	11,1	5,4	10,3	8,2
Шукаю інформацію на теми, які мене цікавлять (кулінарія, автомобілі, садівництво, спорт, живопис тощо)	51,9	40,4	41,1	49,4	39,4	45,6	49,1	52,4	46,8	34,8	45,0	45,2
Шукаю інформацію про вакансії, можливості працевлаштування	20,3	17,4	22,1	21,8	28,4	21,1	20,2	24,1	18,3	13,6	21,8	19,9
Знаходжу й слухаю/перепишую музику, фільми	51,1	36,5	40,3	35,4	32,1	36,3	42,1	44,0	42,1	28,3	41,6	35,8
Граю в комп’ютерні ігри онлайн	33,1	20,2	21,3	22,7	22,0	17,5	21,1	30,1	31,0	21,2	25,1	22,3

Розділ перший

Продовження таблиці 2

	Захід		Центр		Південь		Схід		Донбас		Загалом	
	2012	2014	2012	2014	2012	2014	2012	2014	2012	2014	2012	2014
Шукаю однодумців, партнерів для реалізації нових ідей, проєктів, ініціатив	3,8	4,5	6,2	6,1	7,3	5,3	7,0	4,2	3,2	5,4	5,5	5,3
Спілкуюсь за допомогою спеціальних програм (Скайп, Сіпнет тощо)	36,1	32,6	28,3	26,2	33,9	29,2	28,9	30,1	30,2	44,6	30,9	31,6
Шукаю інформацію про товари/послуги	30,8	27,5	35,3	26,2	26,6	31,0	28,9	33,7	28,6	24,5	31,1	28,1
Здійснюю покупки онлайн	12,8	14,6	17,8	17,4	19,3	17,5	9,6	16,9	17,5	17,9	15,8	17,0
Підробляю (створюю сайти на замовлення, поширюю рекламу тощо)	3,0	0,6	0,4	3,3	4,6	1,2	3,5	3,6	2,4	1,1	2,3	2,2
Відвідую сайти державних, громадських структур тощо	9,0	6,2	14,0	8,3	9,2	11,7	7,9	10,2	11,1	6,0	10,9	8,4
Інше	0,8	0,6	1,2	2,2	0,9	0,6	0,0	0,6	3,2	2,2	1,2	1,4

родичами у зоні АТО. Так, мешканка Риги дізналась про загибель своєї родички (Тетяни), мешканки Донецька, через інтернет-спілкування з її однокласником, який сповістив їй цю сумну новину через соціальну мережу.

Дослідження засвідчило особливості використання інтернет-мережі в кризових умовах, в умовах АТО. Як загальну основну тенденцію реалізації інтернет-активності користувачів у 2014 р. можна означити збільшення потреби в отриманні новинної інформації, комунікації онлайн та зменшення реалізації рекреаційно-розважальної активності в мережі. А значна активізація використання певних можливостей мережі мешканцями Донбасу засвідчує важливу роль Інтернету у розв'язанні багатьох больових питань та проблем, які виникають у кризових умовах життя.

Література

1. *Бойко Н.* Долучення до Інтернет-мережі як фактор розширення індивідуальних можливостей адаптації / Н.Бойко // Українське суспільство 1992–2009. Динаміка соціальних змін / за ред. д. екон. н. В.Ворони, д. соц. н. М.Шульги. – К. : ІС НАНУ, 2009. – С. 276–283.

2. *Бойко Н.* Структураційні ознаки перебування в мережі Інтернет / Н.Бойко // Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / за ред. д.ек.н. В.Ворони, д.соц.н. М.Шульги. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2012. – С. 466–473.